

Mælk med respekt for liv

Vil du
være med ?

Køerne passer deres kalve, jorden og fjorden

Køerne går med deres egen kalv i det fri, og malkning foregår på marken. Kom med til Gl. Børsting, og oplev det lyslevende eksempel på, at mælk kan komme fra køer, der passer på såvel deres egne kalve som jorden og fjorden.

af Johanne Gabel, miljøjournalist

Her får koen lov til at være mor

“Næste,” siger Sven roligt og fjerner lægten foran jerseykoen, der venter på den lave rampe. Hun - altså koen - går ind i den ene af de tre malkebokse og stikker mulen i krybben efter godbidder.

En færdigmalket ko går ud ad en anden boks og ned ad rampen i modsatte ende. Hendes kalv har været med og smutter af sted efter sin mor, som har givet det mælk, der var tilovers fra kalven. Ko og kalv går ud på marken sammen og slutter sig til flokken.

Det er en dag som enhver anden i produktionen på Gl. Børsting.

Malkestation: Malkningen på Gl. Børsting foregår i marken ved hjælp af en mobil malkestation med tre malkebokse. Kalvene kan følges med deres mødre før, under og efter malkning.

Gl. Børsting og Fonden LivSalling

Gården Gl. Børsting ligger ud til Limfjorden på halvøen Salling nord for Skive. Gården har i alt 42 ha, hvoraf 35 ha er god agerjord med græsmarker, der anvendes til holistisk afgræsning af en besætning på 30 jerseykøer med kalve. De øvrige 7 ha er istidsdal med våde enge og bakker med skov.

Gården er oprindelig tænkt som et undervisningsprojekt i forbindelse med en produktionshøjskole i Skive, og gården blev i 2017 købt og stillet til rådighed af Fonden LivSalling med økonomisk støtte fra Velux-fonden. I 2019 blev produktionshøjskolen imidlertid lukket, og Velux-fonden trak sig ud.

Siden 2020 er projektet blevet videreført af Sven Irgens Møller via anpartsselskabet *Liv på landet Aps.*, som forpagter gården af Fonden LivSalling, og som ejer kvæget og maskinerne.

Fondens økonomiske grundlag er blevet sikret af iværksætterparret Ulrich Kern-Hansen og Fie Graugaard, som også har stiftet *Hanegal* i 1993 og *Organic Plant Protein* i 2019. De ser et vigtigt perspektiv i at Gl. Børsting kan fungere som et udviklings- og demonstrationsprojekt for produktion af økologisk mælk og kød med meget lav klimabelastning, hvor der samtidig er taget mest muligt hensyn til både køer og kalve.

Særsyn: Kalvene går sammen med deres egne mødre i flere måneder. Her dier en kalv, mens koen venter på sin tur i malkestationen. Køerne give det mælk, der er tilovers fra deres egne kalve, til produktionen på Gl. Børsting.

Malkning i marken

I den danske mælkeproduktion er hverdagen på gården imidlertid et særsyn. Både fordi ko og kalv er sammen flere måneder efter kælvning, og fordi malkningen foregår i det fri. Malkestationen er kommet ud til køerne i marken - ikke omvendt.

Stationen er en enkel konstruktion med tre malkebokse i forlængelse af hinanden, en gang til passage og en rampe i hver ende. Mælken lander i tanken på den kølevogn, som Sven kører ud på marken med traktoren. Dertil kommer vandslanger, baljer og alt det andet nødvendige grej til at rengøre udstyret til malkningen.

Omdrejningspunktet for det hele er de to dedikerede mennesker, Kirsten Holt Andersen og Sven Irgens-Møller, som hjemmevant vasker og malter

køernes yvere, mens de lavmælt taler med dyrene. Gennem efterhånden syv år har de to vist, at det er muligt at få mælk fra en produktion, hvor koen går med sin egen kalv i det fri på arealer, der inviterer naturen indenfor.

De har designet malkestationen ud fra en tandemmaskine. Når køerne er gået op ad rampen, står de i en højde, som gør, at man ikke skal bukke sig for at vaske yveret og sætte sugeskopperne på.

“Af hensyn til de mennesker, som skal arbejde med malkningen dagligt,” forklarer Kirsten. Hun er landbrugsuddannet på den Økologiske Landbrugsskole og har arbejdet med kvæg og malkning på flere små besætninger.

At blive set af en ko

Nærheden med dyrene, ikke mindst under malkningen, holder både Kirsten og Sven meget af.

“Jeg havde ikke haft noget med køer at gøre før, men den der interaktion mellem menneske og ko ... den kan noget. Det ville jeg gerne give til de unge mennesker,” siger Sven, der var leder af produktionsskolen Marienlyst ved Skive, inden han blev mælkeproducent i pionerprojektet på Gl. Børsting. Et projekt, som han var med til at starte på produktionsskolen for at give indsigter og læring om et levende landbrug til eleverne.

“Det kan være unge mennesker, som ikke tidligere er blevet set særlig meget, men her blev de set - af koen og i samspillet med koen under malkningen. Der er ikke alle de ord, bare nærvær og ansvar.”

Kvæg hyrder natur

Inden malkning har Kirsten samlet køer og kalve ude på marken og drevet dem i sindigt tempo hen til malkemaskinen. De trækker derhen af sig selv, kender rutinen, kender Kirsten og Sven og ved, at der venter noget godt i krybben. Lige som mange af gårdens

øvrige 40 hektar skråner marken ned mod vandet i Limfjorden. Gården ligger ved Sundsøre på halvøen Salling i Limfjorden.

Flokken tæller denne septemberdag 28 malkekøer med 16 kalve. På arealerne ved siden af går 10 kvier med en ungtyr og græsser en fold på i alt seks hektar.

Kirsten overlader malkningen af de sidste køer til Sven og tager os med på en guidet tur rundt på arealerne. Vi følger en sti, der er heget ind af Skive Kommune, ud på kviefolden. Kirsten ved, hvor hun skal kigge, og vi møder hurtigt kvieflokken. De ligger og tygger drøv på en af det bakkede landskabs mange høje. I alle de gyldne farver af jersey sammen med en mørkebrun ungtyr, som er halvt jersey og halvt gammel jysk race.

“Vi har blandet gammel jysk race ind i kvæget for at få de gamle racers evne til at leve godt og give mælk på et naturligt fodergrundlag. Jerseykøerne er jo fremavlet til at være en højtydende mælkerace, som desværre gennem avlen er presset til at yde mere og mere mælk på mere og mere højenergifoder, som kvægets fordøjelsessystem ikke oprindeligt er skabt til,” forklarer

Sven Irgens-Møller og Kirsten Holt Andersen ved den mobile malkestation, der er designet, så man kan stå op at malke køerne - i det fri.

Frie kvier: Flokken af kvier tygger drøv på en af højene i slugten på Gl. Børstings arealer, hvor der er mose, eng og overdrev - og et rigt vildt plante- og dyreliv.

Kirsten med henvisning til, at Gl. Børstings produktion ikke er afhængig af eksempelvis majs eller soja som foder.

“Vi skal se det som et vilkår frem for et tab, at kalven skal have sin mor og sin mælk, og så tager vi resten”

Sven Irgens-Møller, mælkeproducent, Gl. Børsting

Vi fortsætter ind i slugten, hvor der er både mose, eng og overdrev. I et tæt tjørnekrat viser Kirsten en godt skjult grævlingegrav. Bagefter passerer vi nogle af grævlingenes sommerboliger, som flere steder er indrettet på solsiden af en skrænt. I bunden af dalen træder vi fra tue til tue med svappende skridt. Her vokser hjertegræs, stargræsser og orkideer, mest majgøgeurt, fortæller Kirsten, mens hun peger ud over området, hvor der også er observeret mange andre beboere, blandt andre isfugl, butsnudet frø, salamander, hvepseedderkop og slørugle.

Græsning for jorden og fjorden

Vi slutter af, hvor vi startede, ved græsmarkerne nær gården. De køer, som bliver malket, græsser foldene af i et system, hvor de bliver flyttet til nyt græs en til to gange om dagen. Også kaldet holistisk afgræsning. På den måde bliver græs og andre plantearter ikke gnavet helt i bund, men blot påvirket af kvægets græsning og tilstedeværelse.

Det bidrager til, at rodnettet breder sig og lagrer kulstof, samtidig med at det holder på kvælstof og andre næringsstoffer. Det bygger jorden og mulden op i en struktur med mikroliv af svampe og bakterier i samspil med dybe og stærke planterødder. Tilsammen gør det markerne og plantedækket robust over for såvel tørke som meget våde perioder. I tørke kan rodnettet holde planterne med vand i lang tid. I våde perioder kan jordstrukturen og mikrolivet holde på jorden, så den ikke bliver udvasket. Nok så vigtigt er det, at de her marker og kvæget ikke udleder hverken gifte eller kvælstoffer til fjorden.

Kalvemælk er et vilkår

Med de hyppige foldskifte når køerne både at spise sig mætte og dernæst at få appetit på nyt græs.

“De bliver så glade for at se mig, når jeg kommer for at skifte dem til nyt græs. De ved, når de får øje på én, at der skal ske noget godt,” siger Kirsten med et stort smil.

Udover afgræsningen af arealer, hvor der kommer mere og mere natur, og malkning i det fri, er Gl. Børstings eksempel først og fremmest exceptionelt,

fordi kalvene går sammen med deres egen mor i cirka fire måneder.

“En ting er, at vi i landbrugsproduktionen generelt holder dyrene i fangenskab. Det gør vi jo også her. Mange andre steder er de også indespærret. At mælkeindustrien så ydermere tager yngelplejen fra koen af økonomiske årsager er jo helt uacceptabelt. Vi skal i stedet prøve at se det som et vilkår frem for et tab, at kalven skal have sin mor og sin mælk, og så tager vi resten,” siger Sven.

Malkningen

- Malkningen foregår med en særligt designet malkestation, der er mobil og kan flyttes ud til køerne på marken.
- Maskinen indeholder tre malkebokse, der er i en højde, hvor de mennesker, der skal forestå malkningen, kan stå oprejst under arbejdet. Koen kan følge med sin mor og vente ved siden af koen under malkningen.
- Der malkes skiftevis hver anden dag én og to gange om dagen. Køerne kommer på nyt græs efter hver malkning.
- Koen giver det mælk, som hun har tilovers fra sin kalv, på malketidspunktet. I snit giver hver ko cirka 2.000 kg mælk til sin egen kalv og cirka 2.000 kg mælk til levering til Arla. Om efteråret når mælkenes fedtprocent helt op på syv procent. Det er naturens måde at klæde kalven godt på til vinteren ved at fylde fedtdepoterne op.
- Mælken sælges til Arla, som afregner med prisen på konventionel mælk. Derfor går mælken fra Gl. Børstings frie økologiske køer, der får lov at være mor for deres egen kalv, ned i tankbilen med konventionel mælk. Det er den eneste afsætningsmulighed for mælken i området i øjeblikket.

I marken: Malkestation og kølevogn til mælken. Kølevognen kører Sven ud i marken med traktoren, når der skal malkes.

Venter på mor: En kalv er fulgt med koen i malkestationen og venter på hende under malkningen. Her kigger kalven ud under maven på sin mor fra den anden side af malkeboksen, hvor der er en gang til passage – og som venteværelse. Kalven kan frit gå ud, hvis den hellere vil vente udenfor.

Kvæget

- Besætningen består af 28 køer, der malkes. Køerne har i alt 16 kalve, heraf 10 kviekalve og seks tyrekalve. Dertil er der 10 kvier, som går med en ungtyr på egen fold.
- Alle dyrene går ude året rundt med adgang til stald om vinteren.
- Kalvene går med deres egen mor i cirka fire måneder. Tyrekalvene bliver slagtet på lokalt slagteri, når de er mellem tre og fem måneder. Kviekalvene kommer på egen fold med en ko som pædagog.
- I sommerhalvåret foregår malkningen ude på marken, hvor den mobile malkestation kan stilles op.
- Om vinteren står malkestationen i stalden under tag, hvor køerne bliver malket. Køerne vælger selv, om de vil gå ud igen eller blive i løsdriftstalden, hvor der er dybstrøelse. Som regel vælger de højst at overnatte indendøre fem gange i løbet af vinteren, når vejret er usædvanlig barsk.
- Der er sæsonkælvning, hvilket betyder, at kalvene fødes i foråret. På den måde passer det med, at der er masser af græs på markerne til koen, så hun kan have mælk til såvel sin kalv som til produktionen.
- Kvæget græsser holistisk, hvilket vil sige, at de skifter græsstykke en til to gange dagligt. De får wrap høstet på gårdens egne marker i en kort periode om vinteren, hvor der ikke er tilstrækkeligt meget græs på markerne. Kraftfoder får de kun i små håndfulde som godbidder i krybben ved malkning. Mineraler og vitaminer får de i mineralspande, som står tilgængelige på markerne.

Vi vil gerne videre – vil du med?

Unik
mulighed

Vil du være med til at udvikle et bud på en bæredygtig fremtid, som er baseret på mindre økologiske landbrug, hvor jorden dyrkes efter regenerative principper, og hvor hensynet til dyrenes velfærd er helt i top?

Projektet har allerede haft stor betydning ved at vise hvordan produktion af mælk og kød kan baseres på holistisk afgræsning i et system, hvor køerne bliver malket i en mobil malkestation, og hvor kalvene går sammen med koen indtil de skal slagtes. Hermed optimerer vi både hensynet til jorden, klimabelastningen og et naturligt liv for køerne og kalvene.

Nu er det tiden til at udvikle flere aktiviteter på Gl. Børsting, så der også kan skabes en bæredygtig økonomi på et landbrug af denne størrelse (42 Ha).

Her er der brug for flere ildsjæle og flere kræfter.

Samtidig er det også tiden til at planlægge et generationsskifte, da Sven netop har rundet de 70 år.

Vi ser mange muligheder:

- Lokal forædling af mælken
- Lokal forædling af kødet
- Produktion af specialafgrøder som grønt-sager, frugt bær eller nødder
- Bed & Breakfast hvor man både kan opleve en visionær bæredygtig fødevarerproduktion og en fantastisk natur tæt på fjorden
- Formidling af projektets perspektiver, f.eks. i form af en skoletjeneste eller kursusaktiviteter

Måske har du selv andre gode idéer?

Ejendommen vil fortsat være ejet af Fonden LivSalling, hvilket sikrer en økonomisk attraktiv adgang til jorden og bygningerne, hvor der også er mulighed for beboelse.

Kontakt

Sven og Kirsten kan kontaktes på:

– Tlf. 21 47 90 23

– Mail: sven@irgensmoller.net

